

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARI UCHUN YANGI METODLAR

Sadriddinova Zulfiya Mirzaliyevna

Qo'qon universiteti o'qituvchisi

Rasulova Muxtasarxon

Qo'qon universiteti talabasi

Rayimjonova Durdona

Qo'qon universiteti talabasi

Annotatsiya: – maqolada rivojlanib borayotgan O'zbekistondagi ta'lim tizimi bo'yicha yangi islohotlar, olib borilgan yangiliklar haqida ma'lumotlar keltirilgan bo'lib, yangi innovatsion loyihalar haqida fikr yuritilgan. Shu bilan birga amalga oshirilgan islohotlar va kelajakdagi yangilanishlar haqida ham g'oyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: yangi islohotlar, innovatsion loyihalar, mintaqaviy iqtisodiy tashkilotlar, ta'lim sifati, Maktabgacha ta'lim vazirligi.

Kirish:

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev o'zining Oliy Majlisga Murojaatnomasida mamlakatimizning xalqaro va mintaqaviy iqtisodiy tashkilotlardagi ishtirokini kuchaytirishning ahamiyati xususida alohida to'xtalib o'tdilar. Jumladan, mamlakatimiz iqtisodiyotining jahon ishlab chiqarish tizimiga, dunyo bozori talablariga va iqtisodiy integratsiya jarayonlariga hamohang bo'lishi mahsulotlar sifatini oshirishi, tannarxini pasaytirishi, ishlab chiqaruvchilarni yangi texnologiyalarni joriy etishga majbur qilishi va bozor islohotlarini jadal rivojlantirishga xizmat qilishi alohida ta'kidlandi.

Sifatli ta'limda – sog'lom muhit: Konsepsiyada korrupsiyaga qarshi kurashish va shaffoflikni ta'minlashning ta'sirchan mexanizmlarini joriy etish bo'yicha alohida e'tibor qaratilgan: oliy ta'lim sohasida "korrupsiyasiz soha"; professor-o'qituvchilar bilan talabalar o'rtasidagi byurokratik omillarni bartaraf etish; malaka oshirish, ilmiy-tadqiqot ishlarini tayyorlash va amaliyotga tatbiq etish, nazorat-monitoring, xodimlarni ishga qabul qilish va lavozimga tayinlash, oliy ta'lim muassasalari faoliyatini o'rganish va tizimdagi boshqa jarayonlarda shaffoflikni ta'minlash; professor-o'qituvchilarning o'quv yuklamalarini optimallashtirish, kasbiy faoliyatga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish asosida oliy ta'lim tizimi xodimlarining mehnat unumdorligini oshirishdek mexanizmlar belgilab berilgan.

O'zbekistonda ta'limni rivojlantirishning dolzarbligi bir necha muhim omillar bilan belgilanadi:

1. Iqtisodiy Rivojlanish: Sifatli ta'lim iqtisodiy o'sishni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ta'limli va malakali kadrlar iqtisodiyotni samarali boshqarish, texnologiyalarni joriy etish va innovatsiyalarni rivojlantirish uchun zarur.

2. Globallashtirish: Global raqobatbardoshlik uchun ta'lim tizimi xalqaro standartlarga javob berishi kerak. Xalqaro ta'lim dasturlariga moslashish va xorijiy tillarni o'rganish orqali o'zbekistonlik yoshlar dunyo bo'ylab raqobatlasha olishi kerak.

3. Texnologik Taraqqiyot: XXI asr texnologik taraqqiyot asri. Ta'lim tizimi yoshlarni raqamli texnologiyalar, axborot texnologiyalari va muhandislik sohalarida o'qitishi zarur. Bu esa zamonaviy mehnat bozorining talablariga javob beradi.

4. Ijtimoiy Barqarorlik: Ta'lim ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda ham katta ahamiyatga ega. Ta'limli jamiyat madaniyatli, bilimdon va ijtimoiy mas'uliyatli fuqarolarni tarbiyalaydi, bu esa jamiyatda tinchlik va barqarorlikni mustahkamlaydi.

5. Innovatsion Fikr Yuritish: Ta'lim tizimi yoshlarni ijodiy va innovatsion fikrlashga o'rgatishi zarur. Innovatsion g'oyalar va startaplar mamlakatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishida katta rol o'ynaydi.

O'zbekistonda ta'limni rivojlantirish bu omillarni inobatga olgan holda amalga oshirilmoqda. Hukumatning so'nggi yillardagi sa'y-harakatlari, yangi universitetlar ochilishi, o'quv dasturlarini modernizatsiya qilish va xalqaro hamkorlikni kuchaytirish kabi chora-tadbirlar bu yo'nalishda olib borilayotgan ishlarning bir qismi hisoblanadi.

O'zbekistonda ta'limni rivojlantirishning omillari, muammolari va istiqbollari quyidagicha ko'rinadi:

Omillar

1. Davlat Siyosati: Hukumatning ta'limni rivojlantirishga qaratilgan siyosati va strategiyalari ta'lim sifatini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Ta'lim sohasida qabul qilingan qonunlar va dasturlar bu jarayonni qo'llab-quvvatlaydi.

2. Moliyalashtirish: Ta'lim tizimiga ajratiladigan mablag'lar va investitsiyalar ta'lim sifatini oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Yangi maktablar, universitetlar qurilishi va ularni zamonaviy jihozlar bilan ta'minlash uchun moliyaviy resurslar zarur.

3. Kadrlar Tayyorlash: Sifatli ta'lim uchun malakali o'qituvchilar va professor-o'qituvchilar tayyorlash zarur. Ularning doimiy ravishda malakasini oshirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni o'rganish imkoniyatlari ta'minlanishi kerak.

4. Ilmiy Tadqiqotlar: Universitetlar va ilmiy-tadqiqot institutlarining faoliyati ilmiy-tadqiqotlar olib borish uchun sharoit yaratadi. Innovatsiyalarni rivojlantirish va yangi bilimlarni joriy etish ta'lim tizimini rivojlantirishga yordam beradi.

5. Xalqaro Hamkorlik: Xalqaro ta'lim dasturlari, talaba va o'qituvchi almashinuvi, xalqaro universitetlar bilan hamkorlik ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Muammolar:

1. Moliyaviy Qiyinchiliklar: Ba'zi hollarda ta'lim tizimiga yetarli mablag' ajratilmasligi, o'qituvchilarning maoshlarining pastligi va infratuzilma yetishmasligi dolzarb muammolar hisoblanadi.

2. O'quv Dasturlarining Eskirganligi: Ta'lim dasturlarining zamonaviy mehnat bozori talablariga javob bermasligi, o'quv materiallarining eskirganligi va ularni yangilash zarurati.

3. Kadrlar Tanqisligi: Malakali o'qituvchilar va professor-o'qituvchilar yetishmasligi, ularning malakasini oshirish imkoniyatlarining cheklanganligi.

4. Hududiy Nomutanosiblik: Shahar va qishloq joylaridagi ta'lim sifati o'rtasidagi farqlar, qishloq joylarda ta'lim infratuzilmasining yetishmasligi.

5. O'qitishning An'anaviy Usullari: Interaktiv va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llashning yetarli emasligi, o'qituvchilarning an'anaviy o'qitish usullariga bog'lanib qolishi.

Istiqbollar:

1. Ta'limni Raqamlashtirish: Onlayn ta'lim platformalari, raqamli kutubxonalar va elektron o'quv materiallari yordamida ta'limni raqamlashtirish imkoniyatlari.

2. Xalqaro Standartlarga Moslashish: Ta'lim dasturlarini xalqaro standartlarga moslashtirish, xalqaro akkreditatsiyadan o'tish va xalqaro miqyosda tan olinadigan diplomlar berish.

3. Kadrlar Tayyorlashni Yaxshilash: O'qituvchilarning malakasini oshirish, xalqaro o'qituvchi almashinuvi dasturlarini kengaytirish, yosh kadrlarni jalb qilish.

4. Innovatsiyalarni Joriy Etish: Ilmiy tadqiqotlar va innovatsion texnologiyalarni ta'lim jarayoniga joriy etish, universitetlar va ilmiy-tadqiqot institutlarini rivojlantirish.

5. Ta'limning Inkluzivligi: Maxsus ehtiyojlari bo'lgan talabalar uchun imkoniyatlarni kengaytirish, inkluziv ta'lim dasturlarini joriy etish.

O'zbekistonda ta'lim tizimini rivojlantirish istiqbollari mazkur omillar va muammolarni inobatga olgan holda amalga oshiriladi. Hukumat va xalqaro tashkilotlarning birgalikdagi sa'y-harakatlari bu sohada katta yutuqlarga erishishga yordam beradi.

Ta'lim sifati menejmenti bo'yicha bir nechta umumiy nazariyalar mavjud. Ular ta'lim jarayonini samarali boshqarish, ta'lim sifatini oshirish va talabalarning bilim darajasini yaxshilashga qaratilgan. Quyida eng asosiy nazariyalar haqida ma'lumot keltirilgan:

1. Total Quality Management (TQM)

TQM – bu tashkilotning barcha darajalarida sifatni boshqarishga qaratilgan yondashuvdir. Ta'lim sohasida TQM quyidagi prinsiplarni o'z ichiga oladi:

- Mijoz (talaba)ga yo'naltirilganlik: Talabalarning ehtiyoj va talablarini inobatga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish.

- Doimiy yaxshilanish: Ta'lim jarayonlarini doimiy ravishda tahlil qilish va yaxshilash.

- Jamoaviy ishlash: O'qituvchilar, talabalarning ota-onalari va boshqa manfaatdor tomonlar bilan birgalikda ishlash.

2. Six Sigma

Six Sigma - bu sifatni oshirish va nuqsonlarni kamaytirishga qaratilgan metodologiya. Ta'limda Six Sigma quyidagi bosqichlardan iborat:

- Definiatsiya qilish (Define): Ta'lim jarayonidagi muammo yoki imkoniyatni aniqlash.

- O'lchash (Measure): Muammoni miqdoriy jihatdan baholash.

- Tahlil qilish (Analyze): Muammo sabablarini tahlil qilish.

- Yaxshilash (Improve): Muammoni hal qilish bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirish.

- Nazorat qilish (Control): Olingan natijalarni kuzatib borish va zarur hollarda to'g'rilash.

3. Baldrige Criteria for Performance Excellence

Baldrige mukofoti kriteriyalari tashkilotning samaradorligini oshirishga qaratilgan. Ta'lim sohasida bu yondashuv quyidagi komponentlarni o'z ichiga oladi:

- Rahbarlik: Rahbariyatning rolini aniqlash va strategik maqsadlarni belgilash.

- Strategik Rejalashtirish: Uzoq muddatli rejalashtirish va maqsadlarga erishish.

- Mijozlar va Bozor Fokus: Talabalar va boshqa manfaatdor tomonlarning ehtiyojlarini o'rganish.

- O'lchash, Tahlil va Bilimlarni Boshqarish: Ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish orqali qarorlar qabul qilish.

- Ishchi Kuchini Boshqarish: O'qituvchilar va xodimlarni rivojlantirish va ularning ish samaradorligini oshirish.

- Jarayonlarni Boshqarish: Ta'lim jarayonlarini samarali boshqarish va optimallashtirish.

- Natijalar: Olingan natijalarni baholash va tahlil qilish.

4. ISO 9001 Standarti

ISO 9001 – bu sifatni boshqarish tizimi standarti bo'lib, ta'lim tashkilotlarida ham qo'llanilishi mumkin. Bu standart quyidagi prinsiplarga asoslanadi:

- Mijozga yo'naltirilganlik: Talabalarning ehtiyojlarini qondirish.

- Rahbarlik: Rahbariyatning faol ishtiroki va majburiyati.

- Xodimlarning ishtiroki: Barcha xodimlarning jarayonda faol ishtirok etishi.

- Jarayon yondashuvi: Ta'lim jarayonlarini samarali boshqarish.

- Sistemaviy yondashuv: Barcha jarayonlarni yagona tizim sifatida boshqarish.

- Doimiy yaxshilanish: Ta'lim sifatini doimiy ravishda yaxshilash.
- Dalillarga asoslangan qaror qabul qilish: Qarorlarni dalillarga asoslanib qabul qilish.
- Yetkazib beruvchilar bilan o'zaro manfaatli munosabatlar: Yetkazib beruvchilar bilan uzoq muddatli va samarali hamkorlik qilish.

5. Continuous Quality Improvement (CQI)

CQI - bu doimiy yaxshilanishni ta'minlovchi yondashuv bo'lib, ta'limda quyidagi prinsiplarga asoslanadi:

- Talabalar ehtiyojlariga yo'naltirilganlik: Talabalar va boshqa manfaatdor tomonlarning ehtiyojlariga mos ta'lim xizmatlarini ko'rsatish.
- Hamkorlik va jamoaviy ish: Ta'lim jarayonidagi barcha ishtirokchilarning hamkorlikda ishlashi.
- Ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv: Qarorlarni to'g'ri ma'lumotlarga asoslanib qabul qilish.
- Doimiy yaxshilanish jarayoni: Ta'lim jarayonini doimiy ravishda yaxshilab borish.

Bu nazariyalar ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan turli xil yondashuvlarni ifodalaydi. Har bir nazariya o'ziga xos metodlar va prinsiplarni o'z ichiga oladi, ammo umumiy maqsad - ta'lim jarayonini samarali boshqarish va talabalarning bilim darajasini yaxshilashdir.

Xulosa.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, O'zbekistonning barcha ta'lim sohalarida islohotlarning yangi bosqichining to'rt yilligi mobaynida ularni zamonaviy xalqaro talablarga javob beradigan sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqish uchun jiddiy asoslar qo'yildi. Ammo mavjud muammolarning aksariyati haligacha hal qilinmagan.

Ta'lim sohasi mintaqani isloh qilish nuqtai nazaridan ancha "konservativ", chunki u ob'ektiv ravishda kadrlar tayyorlaydi, odamlarni kelajakda hayotga o'rgatadi. Yangi avlodni hayotga tayyorlash uchun yigirma yil kerak bo'ladi va bu muammoni uch-besh yil ichida hal qilib bo'lmaydi. Universitetlarda yuqori malakali mutaxassislarini tayyorlash uchun malakali abituriyentlar talab qilinadi. Maktabni muvaffaqiyatli o'zlashtirish uchun tobora murakkab o'quv dasturlari, bolalarning qobiliyatini rivojlantirish va ularni maktabgacha ta'lim muassasalarida sifatli tayyorlash zarur.

O'zbekistonda olib borilayotgan ta'lim islohotlari jarayonida asosiy e'tibor yoshlar orasida iste'dodlarni aniqlash va rivojlantirishga qaratildi. Ammo maktabgacha va maktabgacha ta'limning ilgari etarli darajada samarali bo'lmagan tizimi bolalar bog'chasidan va maktabdan iste'dodlarni rivojlantirish kerak. Buni abituriyentlar tayyorgarligining pastligi ham ko'rsatib turibdi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Rakhmonova D.M. Requirements for preschool education teacher. Middle
2. Rakhmonova D.M. O'yin faoliyati orqali bolalarda ikki tillilikni rivojlantirish modeli/ O'zbekiston milliy universiteti xabarlar. 2023
3. Rakhmonova D.M. Requirements for preschool education teacher. Middle european scientific bulletin, 2021.
4. Rakhmonova D.M. Identifying the potential of students of preschool educational organizations. Forest Research. For. 2022.